

kind & samenleving

INHOUD

Editio - p.2

De kerk in het midden - p.3
Kerkpleinen bieden volop speelkansen

Er bloeit iets moois - p.6

De paashaas en de doe-het-zelf-zaak - p.7

Bank vooruit - p.8
Plekken waar het goed zitten is

"Waarom willen spelen veiliger maken dan het leven zelf?" - p.12
Koen de Martelaere is controleur en adviseur van speelterreinen

Geflitst - p. 14
Spelen, van 7 tot 77 jaar

MAART - 2016

editie 10

Foto: Jeppe Heijn

KIND & RUIMTE

Editio

Veiligheid? Ach dat is kinderspel!

Iedere keer als ze praat, lacht of grijnst, kortom telkens wanneer ze haar mond opendoet, springt die zwarte tand in het oog. Naast het gat van die andere tand die getrokken moest worden. Vier was ze toen ik telefoon kreeg van de school: ongelukje op de speelplaats. Toen ik haar later vroeg wat er precies gebeurd was, kreeg ik het volgende relaas: "We waren aan het rolschaatsen en we werden achtervolgd door *alsove* muggen. En toen ben ik tegen het speelhuisje gebotst." 's Avonds, in de veiligheid van het slaapritueel, klonk het met een stil stemmetje: "Mama, ik ben bang van de muggen!" Van alle dingen om bang van te zijn na zo'n ervaring, kiest ze muggen, maar ze rolschaatst intussen ook als de beste.

Spelen en brokken, ze horen al bij al een beetje bij elkaar. Spelen lijkt daarin eigenlijk nogal op het leven zelf. Ook daar kom je globaal gezien niet doorheen zonder bulten en brokken. En toch willen we het spel van kinderen voortdurend inperken: in de tijd en in de ruimte. Met 'we' bedoel ik dan 'de maatschappij', wij allemaal samen dus. Wij, volwassenen. Kinderen kunnen spelen zolang we er maar geen last van hebben. En zolang ze veilig zijn.

Nu snap ik die drang naar veiligheid wel. Sinds ik moeder geworden ben, is het angstzweet me al regelmatig uitgebroken. Het heeft er zelfs toe geleid dat ik nauwelijks nog thrillers lees, terwijl bloederige en psychologisch onderkoelde whodunnits tot mijn favoriete leesvoer hoorden. Je wil eigenlijk gewoon dat het je kinderen goed gaat, maar de vraag is: welke prijs willen we daarvoor betalen, en welke prijs laten we kinderen daarvoor betalen?

Zo ontzeggen we sinds kort in crèches kleine kinderen de troost en het comfort van een deken, om wiegendood te voorkomen. Of we maken saaie speeltuinen met valbrekende bodems, waar kinderen zich geen pijn kunnen doen, maar zich misschien wel vervelen. We laten kinderen niet meer knutselen met rolletjes van toiletpapier omwille van de hygiëne. We houden ze bezig met speelgoedstrijkijzers en speelgoedwerkbanken, maar houden ze weg van de real stuff.

We laten kinderen veel te weinig los rondlopen, want er zou iets kunnen gebeuren. En als er dan iets gebeurt, had je het als ouder toch beter moeten weten.

En ondertussen nemen we het spel van kinderen niet eens echt serieus. Het is maar kinderspel.

Met de beste bedoelingen ontnemen we onze kinderen veel. We ontnemen ze bijvoorbeeld de kans om zelf gevaren in te schatten, om te leren hoe ver ze kunnen gaan, dat je in sommige situaties moet doen wat iemand anders zegt, en in andere net niet.

Toen ik in de kleuterklas zat, stelde mijn kleinere broer me voor om mijn hand tussen de scharnieren van de deur te steken. En vervolgens deed hij de voordeur van massief hout dicht, met mijn vingers aan de scharnierkant ertussen. Dat was niet echt onze beste dag. Het is één van de verhalen die bij mijn eigen kinderen op veel ontzag kunnen rekenen. Nu is de voornaamste vaststelling nog dat het 'echt wel stout was' van hun nonkel. Ik wacht het moment af waarop ze me zeggen dat het nu toch ook niet zo slim was van mij. Geloof me, ik heb nooit nog mijn vingers tussen de scharnieren van een deur gestoken én ik heb geleerd om ook zelf na te denken.

Angst is maar een verhaal, vertelt Karen Thompson Walker in dit [TED-filmpje](#).

Dat wil niet zeggen dat wat we vrezen niet kan gebeuren, maar ook dat het maar één van de vele mogelijkheden is. De vraag is of we dat verhaal van veiligheid en angst werkelijk zo groot willen maken dat we alle andere mogelijke verhalen over de kindertijd opzij schuiven. De vraag is of we de eigen verhalen van kinderen opzij willen schuiven. De vraag is of dit de wereld is die we onze kinderen willen voorhouden.

kind & samenleving

De kerk in het midden

In grote steden, maar ook in kleinere gemeenten staat de ruimte steeds meer onder druk. Hoe geef je kinderen dan toch nog de nodige speelkansen? Kerken en kerkpleinen liggen in het hart van een gemeenschap, en bieden vaak een oase van ruimte. Maar mag je er ook ravotten? Diverse steden en gemeenten, waaronder Mechelen, maken momenteel die evenwichtsoefening.

Door Justine Rooze, m.m.v. Wouter Vanderstede. Met dank aan Peter Decockelaere.

Een kerkgebouw dwingt een zeker respect af, zowel aan de buitenkant als door het mysterieuze interieur, en is bovendien een stilteplek. Zou dat de reden zijn waarom de ruimte rondom het kerkgebouw vaak nog onontgonnen is? De open ruimte creëert alleszins mogelijkheden: er kunnen speelkansen liggen, het kan een plek zijn waar tieners kunnen hangen, en waar ontmoetingen tot stand komen. Bovendien staat de kerk vaak letterlijk in het midden en heeft ze als instituut lang een significante rol gespeeld in het leven van mensen.

Tegelijk is er twijfel en onzekerheid: mag er hier wel gespeeld worden? Mag het ook als er naast de kerk een begraafplaats ligt? Welke afspraken maak je als gemeenschap? En gelden die afspraken altijd? Soms zijn er klachten over overlast, en met de invoering van de GAS-boetes kan 'hinderlijk' spel bovendien bestraft worden. Maar wat is hinderlijk spelen? Om het extra verwarrend te maken mag spelen op het kerkplein soms net wel, wanneer de kermis of het circus er neerstrijken bijvoorbeeld.

Die ruimte rondom de kerk vraagt dan ook om een specifiek ontwerp en een heldere visie: met enige creativiteit en vakkundigheid kan je een evenwicht vinden tussen rust en bespeelbaarheid. Een manier om de bespeelbaarheid van een kerkplein te vergroten, zijn spelprikkels, die het kerkplein ook gewoon aantrekkelijker maken. Een spelprikkel kan immers allerlei vormen aannemen, van bespeelbare kunst tot speelse banken, een fontein of zelfs creatief tegelwerk.

ENKELE INSPIRERENDE VOORBEELDEN

In een aantal steden en gemeenten zijn intussen al inspirerende voorbeelden te vinden. Wij brachten voor dit artikel een aantal plekken in Mechelen in kaart, maar er zijn er uiteraard op veel meer plaatsen te vinden. Vanuit de visie 'Mechelen, kinderstad' koos het stadsbestuur bij de herinrichting van kerkpleinen voor een kindvriendelijke invulling met goed geïntegreerde speelelementen. Naast de Sint-Romboutskathedraal werd een grote versie van de gekende Mechelse Opsinjoor geplaatst. De felgele kleur en de ludieke vorm prikkelen de fantasie en speelkriebels van kinderen. Dat er ook nog heuveltjes zijn, is een leuke bijkomstigheid voor ren- en duikelspelletjes. Ook toen het kerkplein rond de Sint-Katelijne-kerk werd heringericht, wou men er voor zorgen dat het de toets van de kindvriendelijkheid kon doorstaan. Er kwamen enkele verhoogde plantentafels, en in één van deze plantentafels werd een minidoolhof geïnstalleerd. Bij de Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijlekerk kwamen er naast groene zones ook enkele speels geplaatste balken. In de deelgemeente Nekkerspoel werden dan weer speciale banken geplaatst, zitelementen waarop je ook kan liggen, kan staan, of zelfs je lotushouding kan oefenen. Een slimme zet, aangezien de school zo dichtbij is. Scholieren vinden na school een zit- en ontmoetingsplek waar ze nog even kunnen babbelen. Tegelijkertijd is de vorm wat onconventioneel, waardoor de bank ook heel aantrekkelijk is voor kinderen uit de buurt.

IN OVERLEG MET DE BUURT

De kindvriendelijke inrichting van kerkpleinen werkt uiteraard pas echt als het project ook door de buurt gedragen wordt. Het schrappen van alle parkeergelegenheid rond de kerk ten voordele van meer speelgelegenheid kan mensen ergeren die nog geregeld naar de kerk gaan. Even aftoetsen wat er leeft in de buurt en de gemeenschap, levert houvast om in een vroeg stadium antwoorden te zoeken op negatieve reacties. In Hombeek, een deelgemeente van Mechelen, zag men de voordelen van actieve buurtparticipatie. Zo zal het voorontwerp van de herinrichting van het kerkplein worden voorgesteld aan de buurt. Daarnaast komt er ook een participatietraject met kinderen, die zelf speelelementen mogen ontwerpen. Dit is niet enkel leuk, maar vergroot ook de kans dat ze later meer zorg zullen dragen voor de toestellen: ze hebben ze immers zelf bedacht.

Op de pleinen die tot nu toe werden ingericht, kwamen vooral enthousiaste reacties. Sommige volwassenen zien er de meerwaarde niet van in, of ergeren zich aan de afname van parkeerplaatsen, maar ondanks die incidentele wrijvingen lijkt het duidelijk dat hier heel wat waardevolle kansen op spel en ontmoeting liggen. Het kerkbezoek mag dan drastisch zijn gedaald, de rol van het kerkplein is duidelijk nog niet uitgespeeld. En de kinderen? Die maken gretig gebruik van de spelprikkels. Het plein rond de Sint-Rombouts-kathedraal wordt druk bezocht en enthousiast bespeeld en zelfs op grijze dagen zie je er kinderen rennen op de heuveltjes.

FOCUS: HERBESTEMMING VAN KERKEN

Vlaanderen telt heel wat kerken en kapellen, die vaak nog amper worden gebruikt. Het zou zonde zijn om deze gebouwen te laten verkommen. Vaak zijn ze cultureel erfgoed, en bovendien deden ze ook altijd dienst als publieke ruimten, waar de gemeenschap samen kwam. Om die rol niet verloren te laten gaan, wordt her en der ingezet op nevenbestemming en medegebruik. Dit medegebruik kan op heel verschillende manieren vorm krijgen. Soms gaat het om een kerk die ook gebruikt wordt als tentoonstellingsruimte, of waar ruimte gemaakt is voor verschillende vormen van zingeving. Een mooi voorbeeld hiervan is de Magdalenakerk in Brugge, waar parochianen nog altijd terecht kunnen, maar ook ruimte is voor het YOT-project, dat zich richt tot een bredere groep mensen: het project wil net de tussenschotten tussen gelovigen en niet-gelovigen in vraag stellen.

Door medegebruik blijven de kerkdeuren vaker open, waardoor het gebouw meer beschikbaar is voor doelbewuste bezoekers en toevallige voorbijgangers. Voor leegstaande kerkgebouwen kan herbestemming een uitkomst bieden. Wanneer kerken ontheiligd worden, kan hun specifieke architectuur immers een gedroomde achtergrond vormen voor nieuwe en zelfs zeer speelse activiteiten.

In Llanera (Spanje) werd een honderd jaar oude kerk omgebouwd tot een skate-hal. De kerk beleeft een tweede leven onder de naam Kaos Temple. Om het allemaal nog wat specialer te maken voorzag artiest Okuda San Miguel de voormalige kerk van spectaculaire muurtekeningen.

Zowel in Gent (Circusplaneet vzw), Mechelen (Circolito) als Leuven (Cirkus in Beweging) geven kerkgebouwen onderdak aan circusscholen. Nu er geen erediensten meer gehouden worden bieden ze volop ruimte (en hoogte!) voor lessen circuskunst aan kinderen, jongeren en volwassenen.

De Jugend Kultur Kirche in Frankfurt am Main (Duitsland) is gevestigd in het vroegere Sankt Peter-kerkgebouw. In het jeugd ontmoetingscentrum zijn workshops, optredens en allerhande andere activiteiten voor jongeren. Een deel van het gebouw is gereserveerd voor religieuze jeugdactiviteiten.

Er bloeit iets moois

De lente is dé tijd om nieuwe plannen te smeden. In de komende weken lanceren we dan ook enkele inspirerende publicaties, waarin we werk maken van ruimte voor kinderen en jongeren. Hou zeker ook [onze website](#) in de gaten voor de laatste details!

ONLANGS VERSCHENEN

De speelplaats. Maak er spel van!

Voor leerkrachten, ouderverenigingen en al wie creatief aan de slag wil met de schoolspeelplaats.

Deze handige, gratis [downloadbare tool](#) helpt om de sterktes en de pijnpunten van de speelplaats stap voor stap in kaart te brengen, en aan te pakken. Uiteraard is er ook volop aandacht voor het perspectief van kinderen, die de eerste gebruikers en 'deskundigen' van de speelplaats zijn.

NIEUWE PUBLICATIES OP TIL

Op 21 maart 2016
VerOOOver de straat

Voor buurtbewoners die werk willen maken van een kindvriendelijke straat.

Een kindgerichte straat heeft drie belangrijke troeven: je kunt er Ontspannen, Ontdekken en Ontmoeten. Met deze gratis downloadbare publicatie zetten we bewoners, samen met de lokale overheden, op weg om hun straat te analyseren en inspireren we met een waaier van mogelijkheden om de straat kindvriendelijk te maken.

Op 12 mei 2016
Het dorp van de toekomst

Voor wie dorpen en nevelsteden op kinderen en jongeren wil afstemmen.

Niet alleen in steden, ook in dorpen en in de nevelstad leeft de vraag hoe je kinderen en jongeren een plaats kunt geven in het beleid. Wat maakt dat jongeren willen blijven in hun dorp? Welke troeven kan je als overheid uitspelen? Deze publicatie slaat bruggen tussen tiener- en kinderdorpen en de toekomst van het dorp.

In juni-juli 2016
Er zit beweging in de buurt

In samenwerking met ISB, voor jeugd- en sportdiensten.

Hoe krijg je kinderen en jongeren (én volwassenen) in de buurt in beweging? In samenwerking met ISB (Expertisecentrum Buurtsport) schreven we deze publicatie die uitdaagt tot sporten en speels bewegen in de buurt.

STUDIEDAGEN

Donderdag 12 mei 2016
Studiedag 'Kindvriendelijke publieke ruimte in de stad van morgen'

De stad Antwerpen en Kind & Samenleving vzw werken al jaren aan een integraal speelruimtebeleid. Samen organiseren we in mei een tweejaarlijkse studiedag rond kindvriendelijke publieke ruimte. De focus ligt op uitdagingen die op steden afkomen, zoals bevolkingsgroei, vergroening en vergrijzing, verdichting, suburbanisatie, superdiversiteit,...

In de voormiddag gaan sprekers in op vragen als:

- Hoe maken we de transitie naar een zachte mobiliteit, zodat kinderen in hun straat kunnen spelen?
- Hoe kunnen we kwalitatief verdichten in de 20ste-eeuwse gordel?
- Hoe geven we zuurstof aan kinderen en jongeren in de 19de-eeuwse gordel?
- Hoe zetten we in op tijdelijk gebruik en hergebruik?
- Hoe gaan we om met superdiversiteit?
- Hoe zorgen we ervoor dat de stad aantrekkelijk wordt (en blijft!) voor jonge gezinnen?

In de namiddag kunt u kiezen uit een divers aanbod van workshops. Deze studiedag is bedoeld voor ruimtelijk planners, ontwerpers, schepenen, ambtenaren, jeugdwerkers, leerkrachten en studenten. Iedereen die meer vertrouwd wil worden met kindvriendelijke publieke ruimte is zeer welkom.

Locatie: Den Bell Antwerpen

Donderdag 26 mei 2016
Inspiratiedag over openbaar speelgroen

In samenwerking met de Stad Antwerpen organiseert VZW Springzaad Vlaanderen een inspiratiedag over ontwerp, aanleg, beheer, veiligheid en de kunst van vrij spel op de natuurspeelplaats. Bedoeling is tegemoetkomen aan de vragen die leven rond natuurspeelgroen bij ontwerpers, aannemers, beheerders en iedereen die bezig is met openbaar speelgroen.

Locatie: Park Van Eden / Wilrijk – Antwerpen
Meer info volgt binnenkort op onze website: www.k-s.be

De paashaas en de doe-het-zelf zaak

Door Peter Dekeyser, foto: Diego Franssens uit de reeks Lang leve het hangkind.

Speelbucht' noemde mijn grootmoeder het steevast als ze 'speelgoed' bedoelde. Een Vlaams woord is dat, 'bucht'. Woordenboeken zeggen dat het 'rommel' betekent, of nog: 'producten en goederen van slechte kwaliteit'. Er klonk dan ook misprijzen in de stem van mijn oma als ze zei: 'Steek ne keer je speelbucht weg!' Ik wist wel zeker dat ze de waarde van mijn spullen niet zag.

Zoveel jaren later twijfel ik. Onlangs kreeg ik namelijk nog eens zo'n speelgoedcatalogus onder ogen. Wat een stapel schattige, kleurige, en tegelijk lichtelijk onnozele voorwerpjes ik daarin terugvond! Ik zag een elektronische winkelkassa (inclusief winkelmandje), een wafelijzer met bijhorende kunststoffen wafeltjes, een koffertje met plastic gereedschap en een speelgoedmaskertje van een super-

held, om maar enkele voorbeelden te noemen.

En weet u wat? Misschien dat het woord 'speelbucht' nog niet eens zo fout gekozen was. Wat ik daar zag, was 'van slechte kwaliteit' en niet geschikt voor serieus spel.

Neem nu dat superheldenmasker... Dat heeft zo'n elastiekje waar al na een week of twee de rek helemaal uit is. Probeer dan nog maar eens een heldendaad te verrichten, terwijl dat maskertje halvelings voor je ogen komt te hangen. Dat is voor een held een beschamende situatie, en je wordt zelfs ronduit kwetsbaar wanneer de vijand bij verrassing toeslaat! Of dat wafelijzer... In de catalogus staat: "Het ledlichtje brandt écht als de wafels in het wafelijzer zitten!" Het ledlichtje brandt! Maar wie heeft ooit wafels gebakken op een ledlichtje? En er zit zogezegd ook siroop bij. Ik zie inderdaad 2 flacons, elk met een sierlijk ontworpen etiket: 'aardbeiensiroop' en 'honingsiroop'. Wat dacht u? Leeg natuurlijk. Speelgoedfabrikanten kunnen dit pedagogisch uitleggen en zullen graag verwijzen naar 'de fantasie van het kind'. Dat betekent: kinderen krijgen een leeg speelgoedflesje om vervolgens, en door middel van hun fantasie, te doen alsof er wel degelijk aardbeiensiroop in zit. Die dekselse fantasie toch.

Nu heb ik natuurlijk niets tegen lege verpakkingen. Wel integendeel. Ze lijken kinderen aan te zetten tot creatief en verrassend spelgedrag. Als je ze bezig ziet, zou je denken dat er geen beter speelgoed is dan lege dozen, verpakkingen of wc-rolletjes. (Voor de jonge lezers: wc-rolletjes zijn sinds enkele jaren in de

hygiënische ban gedaan, maar ooit waren ze, in pedagogische middens, gewaardeerd speel- en knutselmateriaal.) Het is merkwaardig: het vermogen van kinderen om nieuwe gedachten, nieuwe leefwerelden te vormen wordt er meer mee aangescherpt dan met de producten die de speelgoedfabrikant aanprijst.

Moet de paashaas dan straks wc-rolletjes brengen? Kinderen vragen uiteraard speelgoed. Dat is begrijpelijk. Het wordt hen immers vrolijk ingefluisterd op tv, het verschijnt glimmend in de boekjes en op het internet. En dus willen ze het... hebben. Het gaat hen dan om de verzameling van al dat moois, maar wanneer ze écht willen spelen, gaat hun voorkeur bijna altijd uit naar het échte spul. Naar dingen die helemaal niet gemaakt zijn opdat kinderen ermee zouden spelen. Géén plasticen wafeltjes of andere truttige miniatuurprullen uit de speelgoedcatalogus, maar producten waarmee je échte wafels kunt bakken, gereedschap waarmee je écht kunt timmeren, of een lap leer om een serieus masker te maken... En ook nog gerief waarvan je niet goed weet waarvoor het precies dient, of waarvan niet meer duidelijk is waarvoor het ooit zou hebben gediend. Stuk voor stuk prikkelen die dingen meer de fantasie dan plastic flesjes met een 'honingsiroopetiketje'.

Speelgoed is het gereedschap van kinderen, en als we kinderen ernstig willen nemen, dan moeten we hen dus een serieuze 'gereedschapskoffer' gunnen. Ik hoop dan ook dat de paashaas af en toe stilletjes het huisje van de speelgoedhandelaar voorbijloopt, en even gaat neuzen in de doe-het-zelf zaak. Ik ben benieuwd naar de buit. Het zal alvast nooit 'speelbucht' genoemd kunnen worden!

Een bank vooruit

Je kunt er wachten, bijpraten, spelen, rusten, even overleggen wat je zal gaan doen... Banken vervullen tal van functies in de publieke ruimte, maar ze stralen ook allerlei boodschappen uit. Zoals: 'Ga weg'. Of: 'Je bent welkom'. Hoe zorg je ervoor dat het er echt goed toeven is? De plaatsing, inrichting en vorm zijn essentieel.

Door Marlies Marreel en Peter Dekeyser.

Aan de Leidsegracht in Amsterdam staat een schijnbaar doodgewoon bankje, dat voor vele tieners toch een van de meest geliefde bezienswaardigheden van de Nederlandse hoofdstad is. Uit de hele wereld stromen jonge fans van de film 'The Fault in Our Stars' toe om er even te zitten en een selfie te nemen. De reden: een romantische scène maakte van deze plek een wereldberoemde filmlocatie. Intussen is het bankje versierd met slogans en liefdesslotjes, en kreeg het dus een heel eigen betekenis.

Niet alle banken hebben zoveel 'sterallures', maar op tal van plekken over de hele wereld zie je hoe ze boodschappen uitstralen én een betekenis krijgen. Ze heten bezoekers welkom in de publieke ruimte, of suggereren net dat je er niet té lang moet blijven hangen. Voor tieners worden ze vaak geliefde plekken om te chillen, al dan niet met een cola erbij... Voor kinderen kan het de plek zijn waar ze afspreken om samen naar school te fietsen. En in de buurt van het dorpsplein is de bank misschien de plek tot waar een kleuter voorop mag lopen, om er dan te wachten tot zijn oma hem heeft ingehaald.

“Hier blijven we even”: een geschikte plek

Net vanwege die waaier van betekenissen is het zinvol om banken te bekijken vanuit het perspectief van kinderen en jongeren. Niet omdat ze nood hebben aan plekken waar alleen zij mogen zitten, maar omdat ze die banken wel op een eigen manier gebruiken. Hoe richt je één en ander in zodat je ook met hun wensen rekening houdt?

De inplanting komt in elk geval eerst. Al te vaak zie je banken die geplaatst zijn zonder veel beleid. De keuze van de plek is dan een beetje te toevallig gebeurd, of te zeer vanuit een esthetische invalshoek. Dan is het voor jongeren moeilijk om er een eigen betekenis te geven.

In de praktijk zie je dat een goede inplanting op twee manieren kan. Ofwel is de plaats al een geliefd plekje, en versterkt de bank dit. Ofwel ga je ontwerpmatig aan de slag: je wilt een plek verbeteren, omdat je ziet dat ze potentieel heeft. Door er een bank te zetten, maak je dan van een plaats een echte plek. Om een geschikte plek te herkennen, waar een bank een echte meerwaarde kan betekenen, kan het lijstje hiernaast een bruikbaar hulpmiddel zijn.

Een kruising van paden

Waar paden kruisen, ontstaat keuze: ga je rechtdoor om je weg te vervolgen? Of neem je een ander pad? Dit is bij uitstek een plek voor een bank, omdat ook mensen elkaar hier zullen kruisen. Het is bijvoorbeeld ook de plek waar kinderen kunnen wachten tot mama of papa zeggen welke kant ze verdergaan.

Een eindpunt

Paden leiden wel eens naar een specifieke bestemming. Denk aan de top van een berg, de vogelkijkhut, de vijver... Ook aan zo'n eindpunt is een bank op zijn plaats.

Een centrum

Een centrale plaats, zoals een dorpscentrum, smeekt om zitmogelijkheden. Maar evengoed horen in deze rubriek thuis: het sportcentrum, het jeugdcentrum, het stationsplein... Het zijn plekken waar iets specifiek te doen is, en waar kinderen 'mogen komen': ze zijn er toegelaten, ook zonder betalen.

Een herkenningspunt

Vaak hebben landschappen punten van herkenning. Kinderen kennen die plekken, ze geven er dikwijls zelf ook een naam aan. Denk aan een grote eik, een monument, een rotsblok, een kapelletje, een weide met boerenpaarden.

Een halte

Zeker voor kinderen kan een afstand tussen twee punten groot lijken. De afstand overbruggen wordt veel prettiger als er nog een extra rustpunt tussenin wordt voorzien.

Een gebruiksplek

Een bank is zinvol wanneer ze een directe link heeft met een gebruiksplek. Als er ergens drie automaten staan, dan is dit waarschijnlijk de ideale plaats voor een zitmogelijkheid. Ook banken naast de plaatselijke snoepwinkel of met zicht op de zandbak zijn voor gebruikers logische plekken.

“Dat zit goed”: een fijne inplanting en vormgeving

Bij het ontwerp en de inrichting spelen ook enkele aandachtspunten mee. Een bank moet immers niet alleen op de juiste plek staan, ze moet ook goed aanvoelen, door de vorm, het uitzicht en het gevoel dat ze uitstraalt. Is het de bedoeling dat mensen elkaar hier ontmoeten, dat hier bijvoorbeeld een groepje kan komen eten, of net niet?

Ook hier zijn weer enkele aandachtspunten...

Ontmoeting

Een bank maakt ontmoeting mogelijk, in meer of mindere mate. Bij een picknickbank wordt hier sterk op gemikt, terwijl een bank rondom een boom in mindere mate zorgt voor sociaal contact. De vorm van een bank (of de plaatsing van meerdere banken) is erg bepalend voor die ontmoeting.

Een uitzicht

Bij het plaatsen moet je rekening houden met het uitzicht dat de gebruiker heeft. Kijkt de bank uit op een muur, of heb je een uitzicht? Ook de stand van de zon zal meespelen.

Geborgenheid

Door bijvoorbeeld rugdekking (een leuning, een bosje...) te voorzien, geef je de bankzitter het gevoel er veilig en op het gemak te zijn. Vermijd dat er een pad of lege vlakte achter de bank ligt.

Comfort

Een bank moet enig comfort bieden, afhankelijk van het soort gebruik dat beoogd wordt. De zitbank kan door haar vorm uitdagen tot verschillende vormen van tijdsgebruik (zie verder).

“Wacht een beetje”: de vier functies van de bank

Hoe veelzijdig de betekenis van banken voor kinderen kan zijn, blijkt als je in kaart brengt waarvoor ze allemaal worden ingezet. In grote lijnen kan je vier functies onderscheiden: wachten, lummelen, feesten en... groeien. Door de vorm kan een bank alweer uitstralen wat de bedoeling is.

Wachttijd

Dat is de tijd die je doorbrengt wanneer je ergens te vroeg bent en nog even moet afwachten. Typevoorbeelden zijn de stationsbank en de bank in de wachtkamer. Die banken zijn minimaal en monofunctioneel ingericht: je moet er louter kunnen wachten. Het is niet de bedoeling dat de bezoeker zich deze bank toe-eigent. Denk maar aan de stoeltjesbanken in stations, waar je maar op één manier op kunt zitten.

Overbruggingstijd

Hierin bepalen kinderen wat ze vervolgens zullen gaan doen. Het is de tijd waarin je een beetje verveeld rondhangt en plannen smeedt om daarna belangrijker dingen te gaan doen. Op dit moment zal iemand op de rugleuning zitten of even hangen. De banken van Jeppe Hein lijken hiervoor wel specifiek ontworpen te zijn.

Feesttijd of speeltijd

Deze tijd is bestemd om je te amuseren en te spelen. Feesttijd vraagt om meer polyvalente voorzieningen: drie boomstammen die halvelings op elkaar liggen, kunnen een prima bank vormen. Al snel zal je aanvoelen hoe waardevol die boomstammen zijn. Je kunt en mag er veel meer dan enkel zitten, je kan er je speeltijd op botvieren. Vaak gaat het hier over het plezier van het samenzijn, maar even goed kunnen hier momenten alleen doorgebracht worden.

Groeitijd

Dit is de tijd waarbij de gebruiker 'leert', ontwikkelt, groeit. Je neemt er plaats om iets op te steken. De bank geeft uitzicht op een paneel dat info geeft, ze wordt gebruikt om aan je conditie te werken (zoals bijvoorbeeld in het Oostendse Leopoldspark) of om te lezen.

Jeppe Hein is een experimentele Deense beeldhouwer en installatiekunstenaar. Met zijn 'modified social benches' slaagde hij erin de klassieke zitbank opnieuw uit te vinden. Onder meer in New York maar ook op de dijk in het Belgische De Haan creëerde hij speels zitmeubilair dat mensen op onverwachte manieren samenbrengt. Foto: Jeppe Hein

De Amerikaanse 'Soofa', die werd geplaatst in verschillende parken van Boston, kan dankzij zonnepaneel energie smartphones opladen en informatie in beeld brengen over de omgeving (zoals temperatuur, luchtkwaliteit). Recreatie en groeien zitten hier dichtbij elkaar.

Time-out-bankjes bestaan er vandaag in alle maten en vormen en worden gebruikt als opvoedingsstrategie bij driftbuien.

Bankencrisis

Zelfs goed geplaatste banken kunnen soms conflicten meebrengen. Een teer punt is dat een bank die 'succes' heeft, misschien iets te enthousiast wordt ingepalmd door één bepaalde groep. Die drukt er als het ware zijn stempel op, wat voor andere groepen dan weer bedreigend kan zijn. Een eenvoudig voorbeeld: een bank bij de zandbak is het meest geborgen plekje van het speelterrein. Enkele tieners gaan op de bank zitten. Vrijwel meteen, en zonder dat die tieners enige dreiging in hun houding hebben, zullen kleintjes zich onwennig voelen en niet in de zandbak willen blijven. Een andere mogelijke bron van conflicten is wanneer het bedoeld gebruik (ontwerp) en het effectief gebruik van een bank niet overeenstemmen. Dat kan leiden tot klachten over overlast. In een winkelstraat worden banken bijvoorbeeld vaak bedoeld voor rusttijd/ wachttijd, terwijl jongeren ze veeleer gebruiken voor overbruggingstijd en zelfs viertijd. Dergelijk rondhanggedrag wordt wel eens als overlast benoemd. Zo'n wachtbank kan ook onderdeel worden van het spel van enkele kleuters, die er dan bijvoorbeeld met krijt op tekenen.

Tot slot

Gemeentebesturen verkiezen om esthetische redenen vaak één type banken te plaatsen in de publieke ruimte. Toch is dat niet altijd de beste keuze, net omdat banken zoveel functies en betekenissen hebben. De eerste vraag is altijd weer: waarvoor moet de bank dienen? Volwassenen zijn geneigd een bank alleen te beschouwen als een rust- en wachtplek, maar voor kinderen en jongeren is ze zelden alleen dat. Neem nu het voorbeeld van de stationsbank. Als kinderen elke dag in het station komen, dan eigenen ze zich die bank misschien wel toe, en geven er ook daar meerdere betekenissen aan. Door een bank zo te ontwerpen dat ze op meerdere manieren gebruikt kan worden, wordt ze ook rijker. Er zijn tal van fantastische, creatieve bankontwerpen denkbaar, en soms gaan ook de gebruikers zelf natuurlijk met een bank aan de slag. Dit zie je ook bij het bankje in Amsterdam: sloten worden eraan gehangen, er worden namen in gekrast. Wildbreien is een vorm van onschadelijk toe-eigenen. Een bank wordt dan 'onze bank'. Die creatieve ingrepen zullen niet altijd gewenst zijn, maar het kan de moeite lonen om ze her en der toe te laten. Ze geven een plek immers karakter en kleur, en een speelse vrolijkheid.

Ook van street art blijven zitbanken niet gespaard. Wildbreien (of yarn bombing of graffiti knitting) is een relatief nieuwe vorm van tijdelijke street art waarbij straatmeubilair zoals lantaarnpalen of vuilnisbakken maar ook boomstammen worden versierd met kleurrijke breiwerken.

Hoe verleg ik een steen?

Koen de Maertelaere controleert de veiligheid van speelterreinen en geeft advies

In maart 2001, precies vijftien jaar geleden, werden de veiligheidseisen voor speeltoestellen en speelterreinen verankerd in twee Koninklijke Besluiten. Kort daarna maakte Koen de Maertelaere van speelterreinen zijn beroep: eerst als controleur in de strikte zin van het woord, nu steeds vaker als adviseur op zoek naar speelkansen. Een gesprek over wetten, angsten en kansen.

Tekst: Kaat Schaubroeck.

“Mensen zien een controleur van speelterreinen vaak als ‘de man die moet zorgen dat alles veilig is.’ Tot op zekere hoogte is dat ook zo, maar dan is de vraag hoe je dat begrip ‘veiligheid’ invult. Voor sommigen betekent het zoveel als: er kan niks gebeuren en er zal ook niks gebeuren, maar dat is voor mij pseudoveiligheid. Als je kinderen altijd tot in het absurde beschermt, leer je ze niet meer hoe ze zelf risico’s kunnen inschatten. Kijk, tot mijn zestienste was ik epilepsiepatiënt, ik ben vrij vaak gevallen en de dokter had gezegd dat ik zeker nergens in mocht kruipen. Wat deed ik dus? Klimmen natuurlijk. In de bomen en op de zolder van een vervallen boerderijtje. Ik dacht toen dat mijn moeder dat niet in de gaten had, tien jaar geleden ben ik er achter gekomen dat ze dat wist. Toch kwam ze nooit achter me gelopen, omdat ze me ook die ruimte wilde geven om te spelen en zelf mijn grenzen te verleggen.

Het hoort toch bij het dagelijks leven dat je je eventueel pijn kunt doen? Waarom willen we spelen dan per se veiliger maken dan het leven? Zelfs de Europese norm over de veiligheid van speeltoestellen stelt helemaal in het begin, letterlijk: we weten dat kinderen blootgesteld moeten worden aan risico’s, en dat daar wel eens een gebruikelijke buil, schram en misschien zelfs een gebroken ledemaat bij horen, maar wat we niet willen, is dat kinderen ernstig gewond geraken of overlijden.

“Uiteraard twijfel ik vaak als ik een speel-
terrein analyseer. De kunst is net dat
te durven en dan naar oplossingen te
zoeken”.

Uiteraard twijfel ik vaak als ik een speelterrein analyseer. De kunst is net om dat te durven en dan naar oplossingen te zoeken. Mensen zijn op zoek naar geruststelling: als ze iets gekocht hebben, dan willen ze weten dat het honderd procent veilig is, maar je hebt nooit absolute zekerheid. Ik kom dagelijks potentieel gevaarlijke situaties tegen op speelterreinen, alleen is de vraag: hoe groot is de kans dat het ook gaat gebeuren? In een paal zit er bijvoorbeeld een gaatje, waar je met je pink doorheen kunt en theoretisch kun je daar dus in blijven vastzitten. Maar dan moet je toch ook overwegen waar die paal staat, waarvoor hij dient, en hoe hoog dat gat zit. Welk kind zal er zeggen: ik ga mijn pink eens door dat gaatje hoog boven mijn hoofd steken? Als het op die paal kan klimmen, dan krijg je uiteraard een ander verhaal. Ik zie het als mijn taak om mensen te helpen bij het opbouwen van dat soort redeneringen.

Soms ben ik bang dat we met onze inspecties mensen meer schrik aanjagen dan dat we de kinderen helpen. We onderschatten hoeveel we kinderen ontnemen als we alleen maar normpjes afvinken. In nog geen vijf procent van mijn dossiers van nieuw ingerichte speelruimtes heb ik moeten zeggen: oei, je bent te ver gegaan. Bijna altijd dacht ik: je hebt kansen laten liggen. De wet is niet onwrikbaar, het is wat mensen ervan maken op het terrein, uit angst. Speeltuinen zijn te saai momenteel. Daarom is mijn rol steeds meer aan het evolueren naar die van adviseur, het liefst van bij het prille begin. Een speeltuin moet namelijk niet alleen mooi zijn, hij moet ook werken.

In het begin boog ik me vooral over de technische aspecten, maar al snel zag ik dat het over veel meer gaat, over hoe het kind denkt en zal reageren, waartoe het in staat is, welke kansen het vindt: dat blijft verrassen. Speelsterreinen worden nog altijd te vaak benaderd vanuit de denkpatronen van volwassenen. We vinden het vaak belangrijk dat toestellen mooi zijn, kleurrijk, dat je ze al van ver ziet staan, maar voor die *klein mannen* is dat van geen tel. Het is niet wat er staat, maar hoe het kan worden gebruikt.

“We vinden het vaak belangrijk dat toestellen mooi zijn, kleurrijk, dat je ze al van ver ziet staan, maar voor die klein mannen is dat van geen tel.”

Onlangs nog sprak ik met een professor in Noorwegen, die haar phd heeft gemaakt over hoe kinderen spelen. Haar definitie vind ik zo mooi: *playing is scary but funny*. Het is leuk, maar je hebt ook die kriebels in je buik omdat je uit je comfortzone stapt, en zo leer je dingen. Ze ontdekte dat het brein van kinderen die spelen zonder restricties, zonder dat iemand uitlegt wat ze moeten doen, zich veel beter ontwikkelt. De hersenen maken bepaalde verbindingen, en in de kinderjaren kun je tot zes miljoen van die connecties opbouwen, op voorwaarde dat je speelruimte krijgt. Dan denk ik toch: laat ze die 6 miljoen connecties maken, dan hebben ze wat reserve.

Per jaar ben ik tussen de dertig en de veertig dagen onderweg door Europa om informatie te verzamelen, over psychologie, motoriek, alles wat bij spelen komt kijken. Daar word ik niet voor betaald, maar ik vind het verrijkend en noodzakelijk. Ik heb intussen contacten met

professoren uit Noorwegen, Engeland, Zuid-Afrika, die me dingen kunnen leren. Mijn stem laat ik ook steeds vaker horen in Europa. Ik ben voorzitter van een Europese werkgroep, waar we onder meer de competenties in kaart brengen die een controleur zou moeten hebben wanneer hij een speeltoestel of een terrein gaat beoordelen. Die zouden veel ruimer moeten zijn dan alleen maar een technische kennis van de wet, maar het is niet evident om zoiets in de praktijk te brengen.

Ik wil positief blijven: het gaat op steeds meer plaatsen de goede richting uit. Steden zoals Antwerpen, Gent, Kortrijk, creëren speelsterreinen op maat van wat kinderen willen. En dan hoeft je zeker niet bij spectaculaire domeinen uit te komen. Mijn favoriete speelterrein is het Nederlandse Tiengemeten, waar geen enkel toestel staat, maar kinderen maken hun eigen glijbaan in de modder, rennen er over heuvels. Als je daar staat als volwassene zal je misschien denken: wat valt hier nu te beleven voor een kind? Maar je laat ze los, en ze zoeken een eigen weg, ze leven zich uit in het landschap. Dat is toch wat we uiteindelijk willen, dat ze de tijd van hun leven hebben?.”

“In nog geen vijf procent van mijn dossiers van nieuw ingerichte speelruimtes heb ik moeten zeggen: oei, je bent te ver gegaan. Bijna altijd dacht ik: je hebt kansen laten liggen.”

De wet: “Spelen is een proces van vallen en opstaan”

Precies vijftien jaar geleden zijn de eisen uitgewerkt voor speeltoestellen en speelsterreinen. Ze zijn verankerd in:

- [het koninklijk besluit van 28 maart 2001 betreffende de veiligheid van speeltoestellen, en](#)
- [het koninklijk besluit van 28 maart 2001 betreffende de uitbating van speelsterreinen.](#)

De algemene veiligheidsvoorschriften voor speelsterreinen en speeltoestellen staan in het [Wetboek economisch recht, boek IX betreffende de veiligheid van producten en diensten](#).

De uitbaters van speelsterreinen moeten volgens het KB onder meer een risicoanalyse uitvoeren, preventiemaatregelen nemen en een inspectie- en onderhoudsschema opstellen. Zo moet er dagelijks of wekelijks een nazicht gebeuren, en jaarlijks een controle. Voor alle duidelijkheid: uitbaters hoeven hiervoor geen externe controleur in te schakelen. Ze mogen die maatregelen zelf uitvoeren. Belangrijk is vooral dat ze die documenteren met een goed beredeneerd verslag. Door het bijhouden van een logboek kan een uitbater aantonen dat hij zich aan die voorschriften heeft gehouden. [Een handboek over de veiligheid van speelsterreinen](#) kan hierbij als hulpmiddel dienen.

Toch wel markant is de passage vooraan in de tekst van de FOD Economie: “Het is uiteraard niet mogelijk ervoor te zorgen dat er geen enkel ongeval meer gebeurt op onze speelsterreinen. Dat zou er alleen op wijzen dat er bijna niet meer echt gespeeld wordt. Spelen is immers een leerproces met vallen en opstaan.” Het recht op (aanvaardbare) risico’s voor kinderen is met andere woorden in het KB verankerd. Overigens: bordjes als ‘gebruik op eigen risico’ zijn bij wet verboden.

U kunt alles nalezen op de website van de FOD Economie

Meer lezen?

Op onze website vindt u onder meer een powerpoint over [speelgroen en risico's](#) en een column over speelkansen en de [vliegende Hollander](#)

Geflitst

Van 7 tot 77 jaar

Waarom zouden alleen kinderen zich uitleven in de speeltuin? Wereldwijd worden steeds meer speelruimtes voorzien die ook ouderen uitdagen om te bewegen. In Amerika maakt de non-profitorganisatie KaBOOM! zelfs volop werk van speeltuinen voor meerdere generaties. Het idee is dat veel grootouders daar toch al tijd doorbrengen met hun kleinkinderen, en dat het dus steek houdt om ook iets voor hen te voorzien. Zo hoeven ze niet op een bankje toe te kijken: ze mogen gewoon mee schommelen en zwieren. Mooi idee, al blijft het ook hier uitkijken dat zo'n speeltuin niet wordt herleid tot een verzameling toestellen.

Op de foto: Speeltoestellen voor senioren bij woonzorgcentrum Zonnebloem in Zwijnaarde worden ook wel eens ingepalmd door de kinderen van de aanpalende school. © Diego Franssens

COLOFON

Iets gelezen dat u heeft geraakt? Mail naar info@k-s.be!

Uw ideeën (complimenten, kritische bedenkingen) inspireren ons voor volgende e-zines.

Kind & ruimte wordt 3x per jaar digitaal verspreid.

Gratis abonneren kan op www.k-s.be.

Contactgegevens

info@k-s.be

Nijverheidsstraat 10, 1000 Brussel

02 894 74 63

Verantwoordelijke uitgever

An Piessens

Werkten mee aan dit nummer:

Peter Dekeyser, Wouter Vanderstede, Justine Rooze, Francis Vaningelgem, An Piessens, Kaat Schaubroeck (coördinatie).

Overname van artikels uit Kind & Ruimte is geen probleem, mits expliciete bronvermelding.

Foto's, filmpjes en andere grafische elementen worden door het auteursrecht

beschermd. Wil u ze reproduceren, dan moet u hiervoor de uitdrukkelijke schriftelijke toestemming hebben van Kind & Samenleving.

